

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПАНКОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 339.97:316.422.4

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ФОРМ
МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ**

Спеціальність 08.00.02 – «Світове господарство
і міжнародні економічні відносини»
(Економічні науки)

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Довгаль Олена Андріївна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Куриляк Віталіна Євгенівна,
Тернопільський національний економічний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувача кафедри міжнародної економіки

кандидат економічних наук, доцент
Карп Вікторія Сергіївна
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародного бізнесу

Захист відбудеться «18» травня 2019 року о 13 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий « __ » квітня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми дослідження. Зростання ефективності економіки будь-якої країни світу в даний час неможливо без її участі в інтеграційних процесах, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами, впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу. У контексті світових глобалізаційних змін активізація впровадження різних форм міжнародного бізнесу окремими компаніями може допомогти національній економіці пристосуватися до нових економічних умов, зайняти стійкі позиції на міжнародних ринках збуту, що впливатиме на рівень економічного розвитку країни та світового прогресу взагалі. Активізація міжнародних зв'язків сприяє загальному економічному зростанню країн, укріпленню взаємовідносин між ними, зниженню міжнародної напруги та утворенню системи зовнішньоекономічної безпеки. Поряд із цим належний рівень зовнішньої торгівлі та реалізація її за рахунок впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу є важливою умовою оздоровлення та пожвавлення національної економіки, важливим атрибутом збалансованого функціонування економічної системи.

На ефективність та збалансованість міжнародної діяльності впливає безліч факторів, серед яких окремо можливо виділити соціокультурні фактори. Як показав аналіз, глобалізація як матеріалізація універсалізації світу та його гомогенізації, виявляється, не знімає, а тільки загострює геополітичне протистояння, національно-етнічну нетерпимість і міжнаціональні суперечності, протистояння культур і світових релігій. Коріння всіх цих процесів лежить у глибинах культурно-ментальної несумісності, яку можна або загострити, або знайти механізм її пом'якшення.

У той же час для України ця проблема виходить на перший план у зв'язку з тим, що розвиток нових форм міжнародного співробітництва, вихід українських компаній на міжнародні ринки, реалізація великомасштабних міжнародних проектів вимагають урахування характеристик культурного розмаїття учасників і впливу глобального навколишнього середовища. Все це у сукупності й обумовлює актуальність теми дослідження.

Сучасні розробки в напрямку міжкультурних проблем економічних відносин ґрунтуються на теоретичній і методологічній базі досліджень таких зарубіжних і вітчизняних учених, як Є. Азарян, Р. Арон, О. Астаф'єва, Д. Белл, Зб. Бжезінський, В. Білошапка, Ф. Бродель, Е. Гідденс, Н. Данилевський, Дж. Д. Деніелс, І. Діскін, Г. Дроздова, Е. Дюркгейм, Б. Єрасов, Н. Зарубіна, В. Іноземцев, О. Кириченко, Г. Кін, А. Колесніков, Ф. Котлер, Дж. Кругман, Б. Кузик, Р. Льюїс, А. Панарін, Є. Панченко, Т. Парсонс, Л. Петрашко, О. Платонов, Е. Портер, Р. Робертсон, Н. Родіонова, П. Сорокін, Дж. Стігліц, А. Тойнбі, Ф. Тромпенаарс, А. Уткін, Ф. Фукуяма, Р. Хайлбронер, С. Хантінгтон, Ч. Хемпден-Тернер, Г. Хофстеде, О.Шпенглер, Ю. Яковець та ін.

Проблеми соціокультурних особливостей глобальних економічних процесів і розвитку міжнародного бізнесу знайшли відображення у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема: Л. Антонюк, У. Бека, О. Білоруса, І. Валлерстайна, А. Гальчинського, Дж. Гелбрейта, А. Голікова, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, Б. Губського, М. Делягіна, О. Довгаль, Т. Кальченка, В. Карп, М. Кастельса, Ю. Козака, Г. Колодка, Е. Кочеткова, В. Куриляк, Д. Лук'яненко, І. Матюшенка,

Н. Мешко, В. Новицького, А. Поручника, Ю. Пахомова, С. Сардака, С. Сіденка, В. Сідорова, І. Тимошенкова, С. Циганова, О.Швиданенка, С. Якубовського та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, що торкаються проблем розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу та оцінки впливу на їх розвиток різних факторів, дослідженню впливу соціокультурних факторів приділялося мало уваги. Важливим як у теоретичному, так і в практичному плані є визначення напрямів та характеру впливу соціокультурних факторів, особливо це стає актуальним у процесі глобалізації, коли культури різних країн стикаються в ході взаємодії під час здійснення економічних процесів. Особливо ця проблема є актуальною для України, котра має внутрішні соціокультурні розбіжності, повільні темпи зростання обсягів зовнішньоекономічних зв'язків та низьку активність процесів глобалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та в рамках науково-дослідної теми «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (номер державної реєстрації – 0116U001990), у межах якої здійснено дослідження соціокультурних особливостей глобальних економічних процесів і розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу (довідка № 4002/49 від 16.05.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є поглиблення науково-теоретичних засад дослідження соціокультурних факторів розвитку міжнародного бізнесу в глобальних умовах та розробка практичних напрямів соціокультурної адаптації при впровадженні сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Відповідно до мети дослідження в дисертаційній роботі поставлені й вирішені наступні завдання:

- розкрити теоретичні аспекти дослідження змісту й форм міжнародного бізнесу;
- охарактеризувати середовище та фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу;
- узагальнити методичні підходи до аналізу факторів розвитку міжнародного бізнесу;
- проаналізувати соціальну нерівномірність та диверсифікацію форм міжнародного бізнесу;
- ідентифікувати культурологічні особливості створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур;
- дослідити соціокультурні глобалізаційні тенденції та ідеологію крос-культурного менеджменту;
- виявити особливості національної самовизначеності українського суспільства у світлі глобалізаційних викликів;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні в соціокультурному аспекті;
- розробити практичні напрями соціокультурної адаптації під час впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є процес розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу.

Предметом дослідження – середовище та соціокультурні фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу.

Методи дослідження. Методологічну й теоретичну основи дослідження склали роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Методологічну основу дослідження становлять методи абстракції, діалектики, логіко-структурний та системний підходи до аналізу тенденцій розвитку соціокультурних факторів та їх впливу на розвиток сучасних форм міжнародного бізнесу в ході глобалізаційних процесів. Для вирішення поставлених завдань у роботі були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: історико-логічний метод (під час систематизації теоретичних засад змісту й форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації – п. 1.1; при дослідженні зовнішнього середовища та факторів розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу – п. 1.2); методи порівняльного аналізу – при дослідженні методичного апарату оцінювання факторів розвитку міжнародного бізнесу – п. 1.3; структурно-компаративного та графічного аналізу – при систематизації соціокультурних факторів та визначенні глобалізаційних тенденцій та ідеології крос-культурного менеджменту (під час дослідження сучасних соціокультурних глобалізаційних тенденцій та ідеології крос-культурного менеджменту – п. 2.1); метод структурно-факторного аналізу (при визначенні соціально-економічної нерівномірності та диверсифікації форм міжнародного бізнесу у країнах світу – п. 2.2); методи аналізу і синтезу, кількісного і якісного порівняння, кластерного аналізу, метод логічного аналізу, матричний метод (під час визначення культурологічних особливостей створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур – п. 2.3); методи якісного оцінювання, економіко-математичного моделювання, логічного аналізу (при визначенні культурологічних особливостей створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур – п. 3.1); методи стратегічного аналізу, абстрактного моделювання (під час обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні – п. 3.2; обґрунтування теоретико-практичних рекомендацій соціокультурної адаптації під час впровадження міжнародних форм бізнесу в Україні – п. 3.3).

Інформаційною та статистичною базами роботи є монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, інформаційні звіти та доповіді міжнародних організацій (ОЕСР, Європейської Комісії, Євростату, Unctadstat, Destatis, McKinsey, The Index of Globalization тощо) і ряду рейтингових агенцій, дослідних центрів, аналітичних установ і програм (дослідницький проект «Всесвітній огляд цінностей» (англ. World Values Survey, WVS) тощо), матеріали й аналітичні звіти міжнародних, а також українських організацій (Повідомлення Європейської Комісії. «Європа 2020». Індикатори інноваційного табло тощо), ресурси Інтернету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ дослідження соціокультурних факторів та їх впливу на розвиток сучасних форм міжнародного бізнесу, а також розробці практичних напрямів соціокультурної адаптації при впровадженні сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Нові наукові результати, отримані особисто автором, що характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

- методичний інструментарій комплексного дослідження соціально-культурних факторів, що формують економічну поведінку і впливають на розвиток міжнародного бізнесу, а саме розроблено стандартизований алгоритм, який здійснюється у такій послідовності: дослідження дієвості соціокультурних факторів та їх групування за окремими ознаками; використання когнітивної логіки щодо оцінки значення соціокультурних факторів для кожної країни, що аналізується; кластеризація країн, розрахунок показників соціокультурної відстані різних країн, формування груп за принципом схожості соціокультурних факторів; обґрунтування впливу різних соціокультурних факторів на форми міжнародного бізнесу за визначеними групами країн;

- кластеризацію країн за соціокультурними факторами, які впливають на характер економічної поведінки під час взаємодії учасників міжнародного співробітництва, що дозволяє визначити країни, для яких можливо використання типових моделей соціокультурної адаптації у ході вдосконалення корпоративної культури міжнародних інтегрованих бізнес-структур;

- науково-методичний підхід до оцінювання рівня впливу різних груп соціокультурних факторів на сучасні форми міжнародного бізнесу на підставі матричного методу, що дозволяє розробити практичні рекомендації щодо вибору конкретних форм міжнародного бізнесу за характером і схожістю впливу соціокультурних факторів на них;

- організаційно-економічні засади формування стратегічних пріоритетів розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні за рахунок побудови схеми розробки і вибору стратегічних пріоритетів для українських компаній, які є діючими або потенційними учасниками міжнародної співпраці, що включає чотири основних блока: аналіз глобального середовища та ринків потенційних країн-співробітників; аналіз макро- та мікросередовища діяльності компанії; аналіз внутрішнього середовища компанії; розробка стратегічних пріоритетів міжнародного співробітництва, вибір стратегії і форм міжнародного бізнесу;

дістали подальшого розвитку:

- теоретико-методичні засади аналізу відмінностей економічної поведінки у процесі розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу, які формуються під впливом соціокультурних чинників, за рахунок побудови системи моделей, обумовлених дистанцією між соціокультурними цінностями, які сформовані на глобальному ринку, в міжнародних корпораціях і на національних ринках, що дає змогу визначити відстань і відмінності в економічній поведінці країни з урахуванням соціокультурних факторів, що визначають цінності, принципи, норми і характер економічної поведінки на глобальних ринках, і надати рекомендації щодо її ефективної адаптації до виходу на них;

- понятійно-категоріальний апарат дослідження авторським уточненням терміна «міжнародний бізнес», який, на відміну від існуючих, пропонується трактувати як взаємодію двох або більше підприємств різних форм власності або їх підрозділів, що знаходяться у різних країнах, кожна з яких має специфічне економічне, правове, соціокультурне, політичне, ідеологічне, природно-кліматичне і

географічне середовище, що обумовлює більш ефективне використання ресурсів, яка базується на підприємницькій діяльності з метою отримання прибутку та терміна «економічна поведінка в умовах міжнародного бізнесу», який пропонується трактувати як особливості поведінки індивіда (споживача, робітника, керівника організації), яка формується в залежності від соціально-культурних норм, правил, традицій та обумовлює сукупність різноманітних соціально-економічних дій суб'єктів у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання благ, пов'язаних із суб'єктивно-оптимізаційним використанням різних за функціями і призначенням обмежених економічних ресурсів, і спрямованих на отримання максимальної винагороди;

– обґрунтування практичних напрямів розвитку української компанії з позиції впливу соціокультурних факторів на ефективність її участі в міжнародному співробітництві, а саме, відповідно до запропонованих матриць залежності економічних аспектів діяльності ФК «Здоров'я» від соціально-культурних факторів за найбільш доцільними для цієї компанії формами міжнародного бізнесу і на основі розрахованих профілів економічної поведінки потенційних країн-партнерів розроблено програми адаптації співробітників і реклами компанії за окремими формами міжнародного бізнесу в залежності від груп країн-потенційних партнерів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення і практичні рекомендації є базисом для формування напрямів і пріоритетів щодо соціокультурної адаптації працівників при впровадженні сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Практичні рекомендації і пропозиції, викладені в дисертації, використані у роботі Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації у ході підготовки аналітичних матеріалів із питань розробки напрямів зовнішньоекономічної діяльності регіону (довідка № 05-26/1346 від 11.04.2018 р.), Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради у ході підготовки звітів щодо зовнішньоекономічної діяльності міста та квартальних звітів, а також у ході підготовки аналітичних матеріалів з питань розвитку міжнародного бізнесу (довідка № 447/01-01-26 від 14.05.2018 р.), у практичній діяльності ТОВ «Фармацевтична компанія «Здоров'я» (довідка № 513/3 від 18.04.2018 р.).

Основні наукові положення та отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі для студентів факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під час викладання дисциплін «Світова економіка», «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 4002/35-Б від 16.03.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та публікаціях і виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення і висновки, отримані в результаті дисертаційного дослідження, доповідалися автором і отримали схвалення на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема XI міжнародній науково-практичній конференції молодих учених

«Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (25 березня 2016 р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Наукоемкие технологии и инновации» (6-7 жовтня 2016 р., м. Белгород); міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, фінанси, облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном» (20 жовтня 2017 р., м. Полтава); міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (16-17 листопада 2017 р., м. Харків); Всеукраїнській науковій конференції «Сучасні тенденції розвитку української науки» (21–22 січня 2018 р., м. Переяслав-Хмельницький); XV науково-практичній конференції «Дослідження з економіки у 2018 році» (2 лютого 2018 р., м. Краматорськ); XIII міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (30 березня 2018 р., м. Харків).

Публікації. Основні положення й результати дослідження викладені автором у 18 наукових працях, із яких 6 статей опубліковані в наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 2 – у закордонних періодичних виданнях, 3 розділи у колективних монографіях, 7 тез доповідей – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,55 д.а., із яких здобувачеві належить 5,6 д. а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (344 найменування на 31 сторінці) та десяти додатків. Загальний обсяг дисертації складає 350 сторінок друкованого тексту, із яких основний зміст роботи – 203 сторінки друкованого тексту, зокрема 29 таблиць та 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, зазначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі «**Теоретичні основи розвитку міжнародного бізнесу в глобальних умовах розвитку**» проаналізовано теоретичні аспекти дослідження змісту й форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації, досліджено середовище і фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу, проведено узагальнення методичних підходів до аналізу факторів розвитку міжнародного бізнесу.

За результатами дослідження представлених теоретичних концепцій міжнародної торгівлі визначено, що сучасний стан міжнародного бізнесу є результатом багатовікового розвитку міжнародної торгівлі; виявлено особливості, основні риси та відмінні характеристики міжнародного бізнесу, характерні для етапів періодизації його розвитку за Р. Робінсоном.

З урахуванням проведеного аналізу теоретичних підходів щодо визначення сутності та змісту поняття «міжнародний бізнес» і Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» у роботі запропоновано уточнення поняття «міжнародний бізнес», що розглядається як взаємодія двох або більше підприємств різних форм власності або їх підрозділів, що знаходяться у різних країнах, кожна з

яких має специфічне економічне, правове, соціокультурне, політичне ідеологічне, природно-кліматичне і географічне середовище, що обумовлює більш ефективне використання ресурсів і яка базується на підприємницькій діяльності з метою отримання прибутку.

Досліджено сутність соціально-економічної нерівності та її форми, які впливають на розвиток міжнародного бізнесу. Встановлено різноманіття факторів, що знаходять своє відображення під час формування соціальної нерівності та емпірично підкріплюють теоретичні положення концептуальної теорії соціальної стратифікації. Згідно з концепцією соціальної стратифікації Т. Парсонса стратифікаційна система суспільства являє собою диференціацію соціальних ролей, позицій та є об'єктивною потребою будь-якого розвиненого суспільства. Таким чином, виділення соціокультурних особливостей різних етносів з точки зору визначення специфіки ведення бізнесу і встановлення міжнародних комунікацій є важливим під час вибору форм міжнародного співробітництва. При обґрунтуванні форм міжнародного бізнесу враховуються: глобальне розуміння основних світових культур; вивчення особливостей і відмінностей національних культур; облік національних стереотипів; адаптація поведінки до національно-культурних особливостей з метою ефективного використання культурного фону країни.

Аналіз показав, що у практиці сучасного міжнародного бізнесу вироблено різноманітні, достатньо гнучкі його форми. Найбільшого поширення набули такі форми міжнародного бізнесу як: експорт та імпорт товарів та послуг, інвестиції (прямі і портфельні), ліцензування, багатонаціональна компанія. Характер здійснення міжнародного бізнесу дозволив визначити різні групи чинників за складовими міжнародного економічного середовища, що впливають на його впровадження, а саме чинники природно-географічного середовища, кліматичні чинники та чинники природних ресурсів, чинники економіко-технологічного середовища та соціокультурного середовища.

У ході дослідження надано характеристику соціокультурних чинників, від яких суттєво залежить специфіка організації міжнародного співробітництва між різними країнами, наведено коротку характеристику стереотипів поведінки, які притаманні основним гравцям міжнародного ринку в залежності від країни походження. Аналіз різних підходів щодо виявлення основних рис економічної поведінки дозволив сформулювати визначення її сутності в умовах реалізації різних форм міжнародного бізнесу, як особливості поведінки індивіда (споживача, робітника, керівника організації), яка формується в залежності від соціально-культурних норм, правил, традицій та обумовлює сукупність різноманітних соціально-економічних дій суб'єктів у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання благ, пов'язаних із суб'єктивно-оптимізаційним використанням різних за функціями і призначенням обмежених економічних ресурсів, і спрямованих на отримання максимальної винагороди.

Як показав проведений аналіз, міжнародне економічне середовище є складною динамічною системою, що має великий перелік різноманітних факторів впливу на міжнародний бізнес. Це обумовлює застосування математичного апарату – методів багатовимірного статистичного аналізу. На підставі проведеного дослідження методів аналізу соціально-культурних чинників, що впливають на особливості підприємництва в різних країнах, зроблено висновок про те, що для комплексного

аналізу і формування стандартизованих підходів до міжнародних відносин і ведення бізнесу необхідне комплексне використання методів багатовимірного факторного аналізу. В роботі запропоновано методичний підхід, що включає наступні основні етапи: 1. Дослідження соціально-культурних факторів, їх динаміки на основі графічного підходу та групування на підставі абстрактного аналізу за окремими ознаками. 2. Систематизація факторів із використанням когнітивної логіки щодо оцінки значення соціокультурних факторів для кожної країни, яка аналізується. Формування параметрів, що характеризують соціально-культурні умови ведення бізнесу на підставі графічного аналізу. 3. Кластеризація країн, розрахунок коефіцієнтів відстані (показників соціокультурної відстані різних країн), формування груп за принципом схожості прояву соціально-культурних факторів. 4. Обґрунтування впливу різних соціокультурних факторів на форми міжнародного бізнесу за визначеними групами країн.

У результаті реалізації запропонованого методичного підходу формуються групи країн, що мають схожі стереотипи ведення бізнесу при здійсненні міжнародного співробітництва за характером ведення бізнесу. Запропонований підхід може бути використано з метою оцінки ступеня різноманіття (коефіцієнт відстані), в якій соціокультурні норми та економічна поведінка однієї країни відрізняються від норм та економічної поведінки іншої країни.

У другому розділі роботи **«Соціокультурні особливості глобальних економічних процесів у міжнародному бізнесі»** досліджено сучасні соціокультурні глобалізаційні тенденції та ідеологію крос-культурного менеджменту, проаналізовано прояви соціально-економічної нерівномірності та її вплив на диверсифікацію форм міжнародного бізнесу у країнах світу, визначено культурологічні особливості створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур.

З метою визначення передумов диверсифікації форм міжнародного бізнесу проведено аналіз соціальної нерівномірності на основі емпіричних досліджень згідно з даними проекту «Всесвітній огляд цінностей» (англ. World Values Survey, WVS), який дозволив визначити зв'язок соціально-культурних вимірів і їх вплив на формування міжнародних інтеграційних бізнес-культур. Проведений аналіз показав, що ставлення до праці, життя, жінок в бізнесі, релігії, влади та демократії, нововведень, взаємодії між людьми, ступень довіри між людьми та інші соціокультурні чинники з часом змінюються, що може бути пов'язано з процесами глобалізації. За результатами дослідження виявлено основні тенденції зміни соціокультурних факторів, які впливають на інтеграційні процеси в міжнародному бізнесі та зумовлюють нову якість міжкультурної комунікації: її учасники мають сприймати один одного як рівноправну сторону, ретельно вивчати особливості соціально-культурних проявів країни-партнера, кожного разу розглядати повний цикл взаємовідносин між рівними сторонами.

У роботі проведено ранжування країн світу за ключовими ознаками, які характеризують нерівність у розвитку країн світу: за обсягами міжнародної торгівлі, експорту та імпорту, обсягами прямих іноземних інвестицій, прямих іноземних інвестицій на душу населення, характером соціальної структури господарства; рівнем економічного розвитку; типом економічного зростання; рівнем і характером зовнішньоекономічних зв'язків тощо, які підтверджують нерівномірність розвитку країн та обумовлюють можливість розвитку міжнародних форм бізнесу.

У ході дослідження здійснено оцінку нерівномірності розвитку міжнародного бізнесу в різних країнах за декількома показниками на підставі методу статистичного аналізу - методу відстаней, який полягає у визначенні відсоткового відношення показника, що аналізується в окремих країнах та аналогічного показника країни-лідера (максимального значення показника). Таким чином, запропоновано підхід визначення ступеня розбіжності між країнами світу за соціально-економічними, культурологічними показниками під час організації міжнародного бізнесу, що на відміну від існуючих підходів базується на використанні розрахунку коефіцієнту відстані. Перевагою запропонованого методу є доступність сприйняття результатів, комплексний підхід в оцінці, можливість враховувати ступінь близькості від країни-лідера (еталона), застосування моментних і темпових показників для оцінки. За допомогою цього підходу визначаються країни, які є схожими за соціально-економічними та культурологічними показниками, а також ті країни, що є протилежними. Виходячи з установлених розбіжностей сформовано рекомендації щодо вибору форм міжнародного співробітництва.

На підставі основних підходів до вимірювання культурної варіативності в кросскультурної психології і кросскультурному менеджменті проведено аналіз розбіжностей у різних країнах світу, який показав, що відмінності в національних культурах більш значущі, ніж вплив корпоративної культури організації в цілому. Результати досліджень підтверджують, що соціокультурні фактори впливають на різні аспекти діяльності компаній під час їх міжнародної співпраці, а саме на формування корпоративної культури, проведення рекламних кампаній, впровадження інновацій, розробку системи мотивування робітників, прийняття рішень у міжнародних інтегрованих бізнес-структурах.

У процесі дослідження запропоновано підхід щодо розробки рекомендацій відносно співпраці між компаніями різних країн світу, який базується на кластеризації країн за різними класифікаційними ознаками соціокультурних факторів, які впливають на характер економічної поведінки під час взаємодії учасників міжнародного співробітництва, що дозволяє визначити країни, для яких можливо використання типових моделей соціокультурної адаптації в ході вдосконалення корпоративної культури міжнародних інтегрованих бізнес-структур. У роботі за допомогою таксономічних процедур проведено кластерний аналіз, що дозволило розбити країни на групи за такими аспектами: ставлення до праці, взаємодія між людьми, довіра, ставлення до нововведень, до влади та демократії, до релігії, до життя, до жінок у бізнесі.

Запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання рівня впливу різних груп соціокультурних факторів на сучасні форми міжнародного бізнесу на підставі матричного методу, що дозволяє розробити практичні рекомендації щодо вибору конкретних форм міжнародного бізнесу за характером та схожістю впливу соціокультурних факторів на них (табл.1).

Таким чином, виділення груп країн, що мають найбільшу подібність у соціокультурному аспекті, дає можливість оцінити тенденції на міжнародних ринках збуту та є базисом для формування рекомендацій щодо особливостей міжнародної співпраці під час впровадження різних форм міжнародного бізнесу.

Оцінка рівня впливу різних груп соціокультурних факторів на сучасні форми міжнародного бізнесу*

	Експорт-імпорт товарів і послуг	Ліцензування	Міжнародний франчайзинг	Управлінські контракти	Спільні підприємства	Закордонні інвестиції	Міжнародна корпорація	Міжнародний лایсенсінг	Міжнародний інжиніринг	Міжнародна субконтрактація	Міжнародний аутсорсінг	Міжнародний офшоринг
Терпимість - нетерпимість	Ви	Ви	Ви	З	Ви	Се	Ви	Ви	Ви	Ви	Ви	Ви
Довго - на відміну від короткострокової орієнтації	Се	Ви	Ви	П	Ви	Се	Ви	З	З	П	З	Ви
Уникнення невизначеності	Ви	Ви	П	Се	Ви	З	Ви	Ви	П	П	П	Ви
Мужності і жіночності	Сл	М	М	М	П	Сл	П	З	П	П	П	П
Індивідуалізм проти колективізму	Сл	М	Се	П	З	Сл	З	Се	П	З	Се	З
Дистанція влади	Сл	Сл	Се	Се	З	Се	З	П	П	П	П	П
Ставлення до жінок в бізнесі	Сл	М	Се	П	З	М	З	З	З	З	З	З
Ставлення до життя	Сл	Се	Се	Се	П	Сл	П	Сл	Сл	Сл	Сл	Сл
Ставлення до релігії	Се	Се	П	П	П	М	П	М	М	М	М	М
Ставлення до влади та демократії	П	П	Се	Се	П	М	З	П	П	П	П	П
Ставлення до нововведень	Ви	Ви	Ви	З	Ви	З	Ви	Ви	Ви	Ви	Ви	Ви
Взаємодія між людьми, довіра	З	Ви	Ви	З	Ви	З	Ви	П	П	П	З	Ви
Ставлення до праці	П	Ви	Ви	Ви	Ви	М	Ви	З	З	З	З	Ви

Позначення: Вплив: відсутній – Ви ; слабкий - Сл ; малий – М; середній – Се; помірний – П; значний – З; високий – Ви

*Розроблено автором

У третьому розділі роботи **«Розвиток міжнародного бізнесу в контексті соціокультурних перетворень в Україні»** виявлено особливості національної самовизначеності українського суспільства у світлі глобалізаційних викликів; обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні з акцентом на соціокультурний аспект; запропоновано практичні напрями соціокультурної адаптації під час впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Проведений у роботі аналіз впливу процесів глобалізації в Україні показав поступову трансформацію самоідентифікації українців відповідно соціально-культурних чинників. Господарські перетворення у ході розвитку міжнародних відносин і впровадження нових форм співпраці прищеплюють певній частині населення, яка залучена в міжнародні ринкові відносини, нові стереотипи економічної поведінки, відбувається становлення нових установок, які формують відмінні мотиваційні цінності. У ході дослідження виявлено невідповідність між глобальними (міжнаціональними) та українськими установками і правилами економічної поведінки. Відмінності українських і західних соціокультурних норм, правил, мотивів поведінки, ставлення до ризику та інновацій, до праці та відпочинку, а також розуміння змісту господарських відносин, є однією з причин, які стримують розвиток міжнародних форм бізнесу і, як наслідок, соціально-економічний розвиток України у цілому.

Соціокультурні відмінності у процесах міжнародної взаємодії дозволили побудувати моделі функціональної залежності економічної поведінки від впливу соціокультурної складової. У роботі запропоновано теоретичні засади аналізу відмінностей економічної поведінки в процесі розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу, які формуються під впливом соціокультурних чинників, за рахунок побудови системи моделей, обумовлених дистанцією між соціокультурними цінностями, які сформовані на глобальному ринку, в міжнародних корпораціях і на національних ринках, що дає змогу визначити відстань та відмінності в економічній поведінці країн-партнерів з урахуванням соціокультурних факторів і надати рекомендації щодо їх ефективної адаптації під час зовнішньоекономічної діяльності.

Модель дистанції соціокультурних чинників глобального ринку і міжнародних компаній (корпорацій) має наступний вигляд:

$$\Delta SK_{glob-int} = SK_{glob} - SK_{int} \quad (1)$$

де $\Delta SK_{glob-int}$ - дистанція соціокультурних чинників глобального ринку і міжнародних компаній (корпорацій); SK_{glob} - показники соціокультурних чинників, що відбивають глобальні тенденції, які впливають на економічну поведінку; SK_{int} - показники соціокультурних чинників, що відбивають міжнародні тенденції, які впливають на економічну поведінку.

Загальна модель дистанції соціокультурних чинників, що впливають на специфіку економічної поведінки у процесі реалізації сучасних форм міжнародного бізнесу наведена на рис. 1. Запропонований підхід спрямовано на підвищення ефективності впровадження міжнародних форм бізнесу за рахунок соціокультурної адаптації вітчизняних підприємств до глобального середовища з орієнтацією на міжнародні цінності при організації ефективних моделей міжнародного співробітництва.

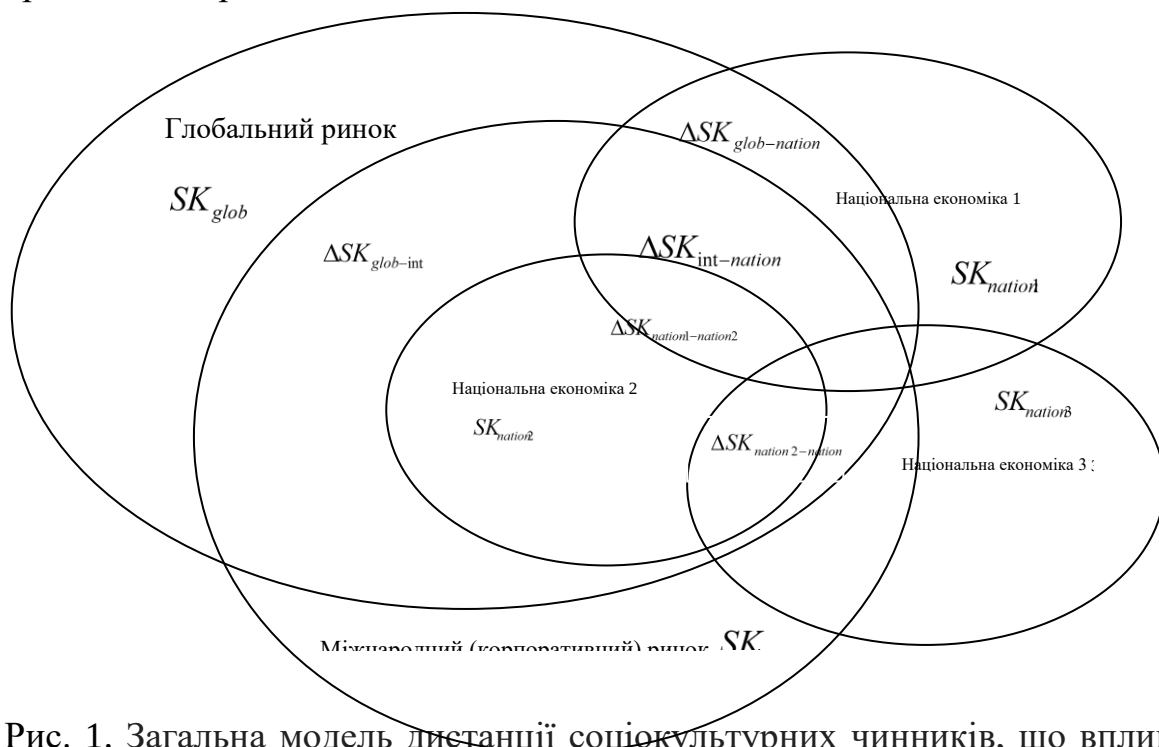

Рис. 1. Загальна модель дистанції соціокультурних чинників, що впливають на специфіку економічної поведінки в процесі реалізації сучасних форм міжнародного бізнесу*

*Розроблено автором

У ході дослідження удосконалено організаційно-економічні засади формування стратегічних пріоритетів розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні за рахунок побудови схеми розробки та вибору напрямів організації міжнародних форм бізнесу для українських компаній, які є діючими або потенційними учасниками міжнародної співпраці, що включає чотири блока: аналіз глобального середовища та ринків потенційних країн-партнерів; аналіз макро- та мікросередовища діяльності компанії; аналіз внутрішнього середовища компанії; розробка стратегічних пріоритетів міжнародного співробітництва, вибір стратегії та форм міжнародного бізнесу (рис. 2).

Рис. 2. Схема розробки та вибору стратегічних пріоритетів для українських компаній, які є потенційними або діючими учасниками міжнародної співпраці

*Розроблено автором

З метою визначення потенційних країн-партнерів побудовано профілі соціокультурних факторів кожної країни, що відображають їх економічну поведінку. Модель, що характеризує економічну поведінку суб'єктів господарювання, має такий вигляд:

$$E_{\text{nation}} = (PDI_{\text{nation}}, UAI_{\text{nation}}, IDV_{\text{nation}}, MAS_{\text{nation}}, LTO_{\text{nation}}, P_{\text{nation}}, D_{\text{nation}}, N_{\text{nation}}, R_{\text{nation}}, L_{\text{nation}}, W_{\text{nation}}) \quad (2)$$

де E_{nation} - специфіка економічної поведінки, яка формується на національному ринку, відображає специфіку окремої країни; PDI_{nation} - ставлення до влади та демократії; UAI_{nation} - уникнення невизначеності; IDV_{nation} - індивідуалізм; MAS_{nation} - маскулінність; LTO_{nation} - довгострокова орієнтація; P_{nation} - ставлення до праці; D_{nation} - взаємодія між людьми, довіра, колективізм; N_{nation} - ставлення до нововведень; R_{nation} - ставлення до релігії; L_{nation} - ставлення до життя; W_{nation} - ставлення до жінок у бізнесі.

Апробація запропонованого підходу щодо обґрунтування стратегічних пріоритетів вибору форм міжнародного бізнесу виконана на прикладі фармацевтичної промисловості Харківської області та ФК «Здоров'я». За результатами проведеного SWOT-аналізу визначено, що серед слабких сторін і зовнішніх загроз, у першу чергу, виділяються такі: невідповідність виробництв ЛЗ міжнародним стандартам GMP, висока конкуренція з боку закордонних виробників, відсутність брендів препаратів і сучасних технологій, залежність від імпортової сировини. З іншого боку, зазначено, що відкриваються такі можливості для розвитку сучасного фармакологічного ринку в Україні та Харківському регіоні, як створення технопарків із розробки інноваційних ЛЗ, організація контрактного виробництва із закордонними компаніями, можливість налагодження спільного виробництва з закордонними фармацевтичними компаніями, можливість закупівлі нових технологій, використання міжнародного лізингу, інтегрування у світовий фармацевтичний ринок, вихід на нові ринки збуту, розвиток форм міжнародного бізнесу.

Таким чином, наведені результати аналізу дали можливість обґрунтувати в якості стратегічного пріоритету використання існуючих можливостей ринку для подолання та нівелювання проблем внутрішнього середовища за рахунок впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу. Зокрема, для обраної форми міжнародного бізнесу – ліцензування, проаналізовано соціокультурні фактори США, Швейцарії та Ізраїлю – у компаній цих країн планується купувати ліцензії на виготовлення ліків. Профіль соціокультурних факторів для обраних країн наведено на рис. 3.

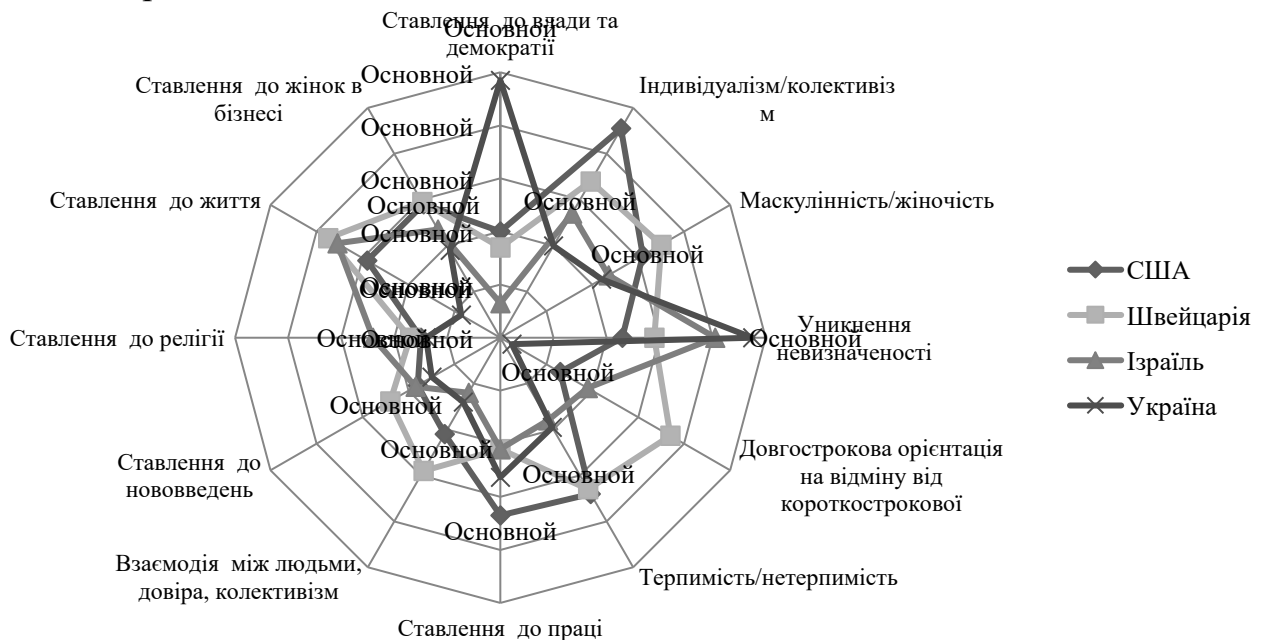

Рис. 3. Профіль соціокультурних факторів США, Швейцарії та Ізраїлю та співставлення їх з аналогічними факторами України* **Розроблено автором*

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано практичні рекомендації щодо напрямів розвитку української компанії з позиції впливу соціокультурних факторів на ефективність її участі у міжнародному співробітництві, а саме, відповідно до запропонованих матриць залежності економічних аспектів

діяльності ФК «Здоров'я» від соціально-культурних факторів за найбільш доцільними для цієї компанії формами міжнародного бізнесу. Також, на основі розрахованих профілів економічної поведінки потенційних країн-партнерів обґрунтовано напрями розробки програм адаптації діяльності компанії за окремими формами міжнародного бізнесу в залежності від груп країн-потенційних партнерів (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив соціокультурних чинників на аспекти економічної діяльності під час ліцензування*

Фактор	Організаційна культура і соціальний клімат	Маркетинг, реклама, PR, продажі	Мотивація і стимулювання, оплата праці	Прийняття рішень	Кар'єра	Моделі управління в колективі	Якість продуктів та / чи процесів	Організація командної роботи	Інвестиції, фінанси	Інновації
Ставлення до праці	Адаптація технологічних процесів та режиму праці	Інформувати	Вивчення мотив	Вивчення організаційної поведінки, процедур та правил згідно ліцензійних умов. дотримання	Впровадження відповідних форм	Вивчення моделей управління	Дотримуватися умов, правил та процедур, вивчати особливості	Розподіл функцій	Обґрунтування	Інформувати
Взаємодія між людьми, довіра, колективізм	Інформувати	Урахування в рекламі просуванні	Вивчення мотив та стимулів та впровадження					Інформувати		Ураховувати
Ставлення до нововведень	Інформувати							Інформувати		
Індивідуалізм / колективізм	Ураховувати									
Маскулінність/жіночість										
Уникнення невизначеності			Інформувати			Інформувати, дотримуватися умов				
Довгострокова орієнтація на відміну від короткострокової		Інформувати		Дотримуватися умов						
Терпимість/нетерпимість		Вивчення мотив						Інформувати, дотримуватися умов		

*Розроблено автором.

Запропоновані у роботі моделі узгодження соціокультурних відмінностей між представниками різних країн шляхом їх гармонізації дозволяють адаптувати економічну поведінку в умовах культурного різноманіття на основі осмислення соціокультурних відмінностей щодо основних процесів мультикультурної взаємодії. Таким чином, у рамках сучасної концепції оптимізації економічної поведінки під час реалізації різних міжнародних форм бізнесу запропонований підхід дає можливість використовувати переваги соціокультурного різноманіття.

ВИСНОВКИ

Згідно з метою у роботі поглиблено науково-теоретичні засади дослідження соціокультурних факторів розвитку міжнародного бізнесу в глобальних умовах і розроблено практичні напрями соціокультурної адаптації при впровадженні сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Відповідно до мети дослідження у дисертаційній роботі вирішено наступні завдання:

1. Розкрито теоретичні аспекти дослідження змісту й форм міжнародного бізнесу, а саме надано коротку характеристику теорій міжнародної торгівлі як передумови розвитку міжнародного бізнесу, проаналізовано різноманіття теоретичних підходів щодо визначення сутності поняття «міжнародний бізнес», що дало змогу уточнити поняття міжнародний бізнес, що розглядається як взаємодія двох чи більше підприємств різних форм власності чи їх підрозділів, що знаходяться в різних країнах, кожна з яких має специфічне економічне, правове, соціокультурне, політичне ідеологічне, природно-кліматичне та географічне середовище, що обумовлює більш ефективне використання ресурсів та базується на підприємницькій діяльності з метою отримання прибутку.

2. Охарактеризовано середовище та фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу. Обґрунтовано, що однією з причин виникнення та розвитку міжнародного бізнесу є соціально-економічна нерівність, соціальна стратифікація, що обумовлюється поділом процесів праці та соціальною диференціацією різних груп, та визначається системою цінностей і культурних стандартів, які характеризують значимість тієї чи іншої діяльності та обумовлюють економічну поведінку. Аналіз підходів щодо виявлення основних рис економічної поведінки дозволив сформулювати визначення сутності економічної поведінки в умовах реалізації сучасних форм міжнародного бізнесу, як особливості поведінки індивіда (споживача, робітника, керівника організації), яка формується в залежності від соціально-культурних норм, правил, традицій та обумовлює сукупність різноманітних соціально-економічних дій суб'єктів у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання благ, пов'язаних із суб'єктивно-оптимізаційним використанням різних за функціями і призначенням обмежених економічних ресурсів, і спрямованих на отримання максимальної винагороди;

3. Узагальнення методичних підходів до аналізу факторів розвитку міжнародного бізнесу дозволило запропонувати методичний підхід на основі комплексного використання методів багатовимірного факторного аналізу, який включає наступні основні етапи: дослідження соціально-культурних факторів та їх динаміки; систематизація факторів щодо оцінки значення соціокультурних факторів для кожної країни на основі використання когнітивної логіки; кластеризація країн, розрахунок коефіцієнтів відстані, формування однорідних груп; обґрунтування впливу різних соціокультурних факторів на форми міжнародного бізнесу за визначеними групами країн.

4. Проаналізовано соціальну нерівномірність з метою визначення передумов диверсифікації форм міжнародного бізнесу на основі проведених емпіричних досліджень згідно з даними проекту «Всесвітній огляд цінностей», який дозволив визначити зв'язок соціально-культурних вимірів та їх вплив на формування міжнародних інтеграційних бізнес-культур. Проведений аналіз показав, що ставлення до праці, життя, жінок у бізнесі, релігії, влади та демократії, нововведень, взаємодії між людьми, ступінь довіри між людьми та інші соціокультурні чинники з часом змінюються, що може бути пов'язано з процесами глобалізації. На підставі проведених досліджень були виділені основні

тенденції зміни соціокультурних факторів, які впливають на інтеграційні процеси у міжнародному бізнесі та зумовлюють нову якість міжкультурної комунікації.

5. Визначено культурологічні особливості створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур на основі запропонованого підходу визначення ступеня розбіжності між країнами світу за соціально-економічними, культурологічними показниками під час організації міжнародного бізнесу, що на відміну від існуючих підходів базується на використанні методу відстаней. Перевагою запропонованого підходу є доступність сприйняття результатів, комплексний підхід в оцінці, дозволяє враховувати ступінь близькості від країни-лідера (еталона), можливість застосування моментних і темпових показників для оцінки. За допомогою цього підходу можливо визначити країни, які є схожими за соціально-економічними та культурологічними показниками, а які є протилежними. Виходячи з установлених розбіжностей, можливо сформулювати рекомендації щодо вибору форм міжнародного співробітництва.

6. Розкрито соціокультурні глобалізаційні тенденції та ідеологію крос-культурного менеджменту. Так, глобалізаційні тенденції розвитку міжнародного бізнесу пов'язані з наступними принципами: просування культурної різноманітності і поваги прав людини; сприяння взаємоповазі та налагодженню міжкультурного діалогу; гарантування поваги взаємодоповнення культур і пріоритетності нижчої ланки у прийнятті рішень; сприяння комплексному підходу до культури; просування культури на основі співробітництва.

У роботі запропоновано підхід щодо розробки рекомендацій відносно співпраці між компаніями різних країн світу, який базується на кластеризації країн за різними ознаками класифікації соціокультурних факторів, які впливають на характер економічної поведінки під час взаємодії учасників міжнародного співробітництва, що дозволяє визначити країни, для яких можливо використання типових моделей соціокультурної адаптації у ході вдосконалення корпоративної культури міжнародних інтегрованих бізнес-структур. Також, запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання рівня впливу різних груп соціокультурних факторів на сучасні форми міжнародного бізнесу на підставі матричного методу, що дозволяє розробити практичні рекомендації щодо вибору конкретних форм міжнародного бізнесу за характером та схожістю впливу соціокультурних факторів на них.

7. Визначено особливості національної самовизначеності українського суспільства у світлі глобалізаційних викликів, що дозволило відзначити вплив впровадження нових форм співпраці на господарські перетворення, прищеплення нових стереотипів економічної поведінки, формування нових установок, що визначають відображають нові мотиваційні цінності. Виявлена невідповідність між зовнішньою ринково орієнтованою структурою, глобальними, міжнаціональними та українськими установками і правилами ринкової поведінки. Відмінності українських і західних соціокультурних норм, правил, мотивів поведінки, ставлення до ризику та інновацій, ставлення до праці та відпочинку, а також розуміння змісту господарських відносин, є ключовою причиною, яка стримує розвиток міжнародних форм бізнесу і, як наслідок, соціально-економічний розвиток України у цілому.

8. Обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні в соціокультурному аспекті на підставі впровадження запропонованих у роботі організаційно-економічних засад розробки та вибору стратегічних пріоритетів для українських компаній, які є діючими або потенційними учасниками міжнародної співпраці, що включають чотири основних блока: аналіз глобального середовища та ринків потенційних країн-партнерів; аналіз макро- та мікросередовища діяльності компанії; аналіз внутрішнього середовища компанії; розробка стратегічних пріоритетів міжнародного співробітництва, вибір стратегії і форм міжнародного бізнесу.

9. Розроблено напрями соціокультурної адаптації під час впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні на підставі проведеного SWOT-аналізу фармацевтичної промисловості Харківської області та ФК «Здоров'я», який обґрунтував в якості стратегічного пріоритету використання існуючих можливостей ринку для подолання та нівелювання проблем внутрішнього середовища за рахунок впровадження сучасних форм міжнародного бізнесу. Також, відповідно до запропонованих матриць залежності економічних аспектів діяльності ФК «Здоров'я» від соціально-культурних факторів за найбільш доцільними для цієї компанії формами міжнародного бізнесу та на основі побудови профілів економічної поведінки потенційних країн-партнерів розроблено програми адаптації співробітників та реклами компанії за окремими формами міжнародного бізнесу в залежності від груп країн-потенційних партнерів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Панкова Ю. М. Особливості впливу соціокультурних факторів на розвиток транснаціональних компаній як сучасної форми міжнародного бізнесу // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Харків, 2016. Вип. 5. С. 100-103.

2. Довгаль О. А., Панкова Ю. М. Особливості змісту й форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації // Бізнес Інформ. 2016. №6. С. 25–30. (Index Copernicus).

Особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на сучасні форми міжнародного бізнесу.

3. Панкова Ю. М. Соціокультурні фактори економічної поведінки мультикультурних груп в нових формах міжнародного бізнесу // Інноваційна економіка : науково-виробничий журнал. 2017. № 9-10 (71). С. 99-103. (Index Copernicus).

4. Панкова Ю. М. Методичні підходи до аналізу соціокультурних факторів розвитку міжнародного бізнесу // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. Сер. «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Харків, 2017. Вип. 6. С. 107-113.

5. Панкова Ю. М. Соціокультурні аспекти глобальних економічних процесів // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Харків, 2018. Вип. 8. С. 55-59.

6. Довгаль О. А., Панкова Ю. М. Концептуалізація формування корпоративної культури в міжнародних бізнес-структурах // Проблеми економіки. 2018. №1. С. 182-186. (Index Copernicus).

Особистий внесок здобувача: проведено аналіз підходів до процесу формування корпоративної культури в міжнародних бізнес-структурах та її компонентів.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

7. Babenko V., Pasmor M., Pankova Ju., Sidorov M. The place and perspectives of Ukraine in international integration space // Problems and Perspectives in Management. 2017. Volume 15, Issue No1. P. 80-92. [Electronic resource] URL: <http://dx.doi.org/10.21511/ppm>.

Особистий внесок здобувача: визначено місце та перспективи включення України в міжнародні бізнес-процеси в контексті євроінтеграції.

8. Панкова Ю. Н. Социокультурные тенденции глобализации: противоречивые сущность и последствия // The scientific heritage (Budapest, Hungary). № 19 (19) (2018). Vol. 2. P. 39-44.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Панкова Ю. М. Вплив культурного фактора на міжнародний бізнес // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Харків, 25 березня 2016 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 35-38.

10. Панкова Ю. Н., Довгаль Е. А. Инновационная культура как фактор развития международного бизнеса // Наукоемкие технологии и инновации : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Белгород, 6–7 октября 2016 г.). Белгород: БГТУ имени В.Г. Шухова, 2016. Ч. 1. С. 340-344.

Особистий внесок здобувача: досліджено сутність інноваційної культури як складової інноваційно-сприятливого бізнес-середовища.

11. Довгаль О. А., Панкова Ю. М. Проект як сучасна форма міжнародного бізнесу // Економіка, фінанси, облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 20 жовтня 2017 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2017. С. 12-14.

Особистий внесок здобувача: розкрито напрямки використання проектної форми міжнародного бізнесу.

12. Панкова Ю. М. Економічна поведінка мультикультурних груп в нових формах міжнародного бізнесу // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16–17 листопада 2017 р.). Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. С. 196-200.

13. Панкова Ю. М. Соціокультурні особливості розвитку нових форм міжнародної бізнес-взаємодії // Сучасні тенденції розвитку української науки : Матеріали всеукраїнської наукової конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 21-22 січня 2018 р.). 2018. Вип. 11. С. 34-36.

14. Панкова Ю. М. До питання щодо впливу соціокультурних факторів на економічну поведінку мультикультурних груп // Дослідження з економіки у 2018 році : Матеріали XV науково-практичної конференції (м. Краматорськ, 2 лютого 2018 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 86-89. [Електронний ресурс]. URL: <https://drive.google.com/drive/u/0/mobile/folders/1AlUBFrZNepvtNmGbj-LVBmFefTR65rFM/1YWRE0PALf1R7IhCxA8tKLnH0CxEefxZD?sort=13&direction=a>

15. Панкова Ю. М. Культурні відмінності в мультинаціональному бізнесі // Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Харків, 30 березня 2018 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 168-171.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Бабенко В. О., Фірсанова В. О., Панкова Ю. М., Бондаренко М. І. Формування перспективних напрямів зовнішньоекономічної діяльності України в міжнародному бізнес-просторі // Актуальні проблеми прогнозування розвитку економіки України : монографія / за ред. О. І. Черняка. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2017. С.50-65.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями зовнішньоекономічної діяльності України в міжнародному бізнес-просторі.

17. Babenko V., Pankova Ju. Modern imperatives of the development of the integration of foreign economic policy of Ukraine in the modern world economic space // International economic relations and sustainable development : monograph / edited by O. Prokopenko, T. Kurbatova. Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2017. P. 51-70.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано урахування соціокультурних аспектів глобальних економічних процесів в якості імперативу розвитку інтеграції зовнішньоекономічної політики України в сучасний світовий економічний простір.

18. Панкова Ю. М. Соціокультурні глобалізаційні тенденції та ідеологія крос-культурного менеджменту // Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин: колективна монографія / за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 307-326.

АНОТАЦІЯ

Панкова Ю. М. Соціокультурні фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

(Економічні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена поглибленню науково-теоретичних засад дослідження соціокультурних факторів розвитку міжнародного бізнесу в глобальних умовах розвитку та обґрунтуванню стратегічних пріоритетів розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні.

Розкрито теоретичні аспекти дослідження змісту й форм міжнародного бізнесу, а саме надано коротку характеристику теорій міжнародної торгівлі як передумови розвитку міжнародного бізнесу, визначено основні передумови, причини та основні характеристики міжнародного бізнесу. Проаналізовано різноманіття теоретичних підходів щодо визначення сутності поняття «міжнародний бізнес», що дало змогу уточнити дефініцію «міжнародний бізнес». Визначено основні форми міжнародного бізнесу та перспективи їх розвитку в сучасних умовах.

Охарактеризовано культурологічні особливості створення інтегрованих міжнародних бізнес-структур на основі запропонованого підходу визначення ступеня розбіжності між країнами світу за соціально-економічними, культурологічними показниками під час організації міжнародного бізнесу, на основі використання методу відстаней. На підставі вимірювання культурної варіативності в кросскультурній психології і кросскультурному менеджменті проведено аналіз розбіжностей в різних країнах світу, який показав, що відмінності в національних культурах більш значущі, ніж вплив корпоративної культури організації в цілому. Запропонований підхід щодо розробки рекомендацій відносно співпраці між компаніями різних країн світу, який базується на кластеризації країн за різними ознаками класифікації соціокультурних факторів, дозволяє визначити країни, для яких можливо використання типових моделей соціокультурної адаптації в ході вдосконалення корпоративної культури та інших економічних аспектів діяльності міжнародних інтегрованих бізнес-структур.

На основі аналізу соціокультурних факторів у роботі виявлено особливості національної самовизначеності українського суспільства у світлі глобалізаційних викликів, що дозволило обґрунтувати вплив впровадження нових форм співпраці на господарські перетворення, прищеплення нових стереотипів економічної поведінки, формування нових установок, які відображають відмінні мотиваційні цінності.

У результаті проведеного дослідження розвитку міжнародної діяльності в Україні обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу в Україні в соціокультурному аспекті на підставі впровадження запропонованих у роботі організаційно-економічних засад розробки та вибору стратегічних пріоритетів для українських компаній. Реалізація запропонованого підходу на прикладі фармацевтичної промисловості Харківської області та ФК «Здоров'я» дала змогу обґрунтувати практичні рекомендації щодо вибору найбільш доцільних форм міжнародного бізнесу та обґрунтувати напрямки адаптації співробітників та реклами компанії в залежності від груп країн-потенційних партнерів та використовувати переваги соціокультурного різноманіття.

Ключові слова: міжнародний бізнес, форми міжнародного бізнесу, соціокультурні фактори, мультикультурна взаємодія, кластерний аналіз, економічна поведінка, модель економічної поведінки

ABSTRACT

Pankova Y. M. Socio-cultural factors of development of modern forms of international business. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics: Specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations (Economic Sciences). – V.N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to the deepening of the scientific and theoretical foundations of the research of socio-cultural factors of the development of international business in the global conditions of development and to justification of strategic priorities of the development of modern forms of international business in Ukraine.

The theoretical aspects of the study of the content and forms of international business are revealed, namely the brief description of the theories of international trade as a precondition for the development of international business, the main preconditions, the causes of development and the main characteristics of the international business. The author analyzes the variety of theoretical approaches to the definition of the concept of "international business", which made it possible to clarify the concept of international business. The basic forms of the international business are defined and the prospects of their development in modern conditions are characterized. The characteristic of socio-cultural factors, which depends on the specificity of the organization of international cooperation between different countries, is given.

Socio-economic inequality, social stratification cause the emergence and development of international forms of business through the division of labor processes and social differentiation of different groups, the diversity of values systems and cultural standards that characterize the significance of a particular activity and determine economic behavior. The analysis of different approaches to the definition of the main features of economic behavior allowed to form the definition of the essence of economic behavior in the implementation of various forms of international business.

Based on the generalization of methodological approaches to the analysis of the factors of the development of international business, an approach is proposed based on the use of multidimensional factor and cluster analysis methods. The implementation of the proposed methodological approach allows us to formulate recommendations on the choice of partner countries that are close to socio-cultural factors and improve the efficiency of international business.

The social unevenness was analyzed in order to determine the preconditions of diversification of forms of international business on the basis of empirical research carried out according to the data of the WVS project, which allowed to determine the connection of socio-cultural dimensions and their impact on the formation of international integration business cultures. The cultural features of creation of integrated international business structures on the basis of the proposed approach of determining the degree of disagreement between countries of the world on socio-economic, cultural indicators in the organization of international business, based on the use of the distance

method are described. On the basis of measuring cultural variability in cross-cultural psychology and cross-cultural management, an analysis of differences in different countries of the world was conducted, which showed that differences in national cultures are more significant than the impact of corporate culture in general. The proposed approach for the development of recommendations for cooperation between companies from different countries based on clustering of countries according to various features of the classification of socio-cultural factors allows to identify countries for which it is possible to use typical models of socio-cultural adaptation in the course of improving corporate culture and other economic aspects of the activities of international integrated business -structures

On the basis of the analysis of socio-cultural factors in the work, the features of the national self-determination of Ukrainian society in the light of globalization challenges were determined, which allowed to substantiate the influence of the introduction of new forms of cooperation on economic transformations, the implantation of new stereotypes of economic behavior, the formation of new settings that reflect new motivational values. The determined socio-cultural differences in the main processes of international interaction have allowed to recommend the introduction of models of functional dependence of economic behavior in the organization of various forms of international business from the influence of socio-cultural components.

As a result of the research on the development of international activities in Ukraine, the strategic priorities for the development of modern forms of international business in Ukraine in the socio-cultural aspect are grounded on the basis of the implementation of the proposed organizational and economic principles for the development and selection of strategic priorities for Ukrainian companies, which include four main blocks: the analysis of the global environment and markets of potential co-operating countries; analysis of the macro and micro environment of the company; analysis of the company's internal environment; development of strategic priorities of international cooperation, choice of strategy and forms of international business. Implementation of the proposed approach on the example of the pharmaceutical industry of Kharkiv region and FC "Zdorovya" allowed to substantiate practical recommendations on the choice of the most appropriate forms of international business and on the basis of building profiles of economic behavior of potential partner countries and to justify the areas of adaptation of employees and advertising of the company in dependence from groups of potential partner countries and to take advantage of socio-cultural diversity.

Key words: international business, forms of international business, sociocultural factors, multicultural interaction, cluster analysis, economic behavior, model of economic behavior

ПАНКОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ФОРМ
МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ**

Спеціальність 08.00.02 – «Світове господарство і міжнародні економічні
відносини»
(Економічні науки)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук

Підписано до друку 26.02.2019.
Формат 60x90/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.
Замовлення №____.